

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית

כ"ח בחשוון תשע"ז
29 בנובמבר 2016

לכבוד :

המורים המלמדים תלמידים בעלי לקות בשמיעה בחטיבה העליונה

הוראת תלמידים בעלי לקות בשמיעה לקראת בגרות בעברית: הבנה, הבעה ולשון – המשך לחוזר המפמ"ר להוראת העברית לחטיבה העליונה תשע"ז

חוזר זה משלים את [חוזר המפמ"ר להוראת עברית תשע"ז בחטיבות העליונות](#) ומפרט את הדגשים בהוראת תלמידים בעלי לקות בשמיעה (חירשים וכבדי שמיעה) ובהיבחנותם בבחינת הבגרות בעברית: הבנה, הבעה ולשון.

תלמיד לקוי שמיעה זכאי להיבחן בשאלון מותאם ללקויי שמיעה (שאלון 11281 – עברית: הבנה, הבעה ולשון ללקויי שמיעה) או להיבחן בשאלון לנבחנים הכלליים בתוספת 10 נקודות לציון הבחינה.

שימו לב: שאלון מותאם לנבחנים לקויי שמיעה יכתב רק במועדי הקיץ.

חלוקת השעות המומלצת בעברית לכיתות שמע היא 4-5 ש"ש בכיתה י ו-5-6 שעות בכיתה י"א (או י"א-י"ב).

תוכן הנושאים בחוזר זה:

1. מפרט התכנים לשאלון החיצוני 11281 (70%) המותאם לתלמידים בעלי לקות בשמיעה ...
2. ההערכה הבית-ספרית במסגרת 30% (סמל דיווח 11283).....9

בברכה,

תומר בוזמן
המפמ"ר על הוראת העברית

העתקים

גב' מיכל כהן, מנכ"לית משרד החינוך
ד"ר מוישי ויינשטוק, יו"ר המזכירות הפדגוגית
מר משה זעפרני, מנהל אגף השפות
גב' דסי בארי, מנהלת האגף לחינוך על יסודי
מר דויד גל, מ"מ מנהל אגף בכיר בחינוך
ד"ר הינדי שטרן, מדריכה ארצית בחינוך לליקויי שמיעה, האגף לחינוך מיוחד
גב' אילנה כהן, מנהלת מכון סאלד

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף השפות
 הפיקוח על הוראת העברית

1. מפרט התכנים לשאלון החיצוני 11281 (70%) המותאם לתלמידים בעלי לקות

בשמיעה

משקל	דגשים	ממדים	נושאים	תחום
30 נקודות	הפרק יכלול שני טקסטים. סך המילים בטקסט יהיה 450-600 המילים. השאלות תהיינה שאלות הבנה בכל ממדי ההבנה.	ממדי ההבנה: <ul style="list-style-type: none"> • איתור מידע מפורש • וארגונו מחדש (אחזור) • אוצר מילים • פרשנות והיסק • הערכה וביקורת (ראו הפירוט בהמשך)	<ul style="list-style-type: none"> • טקסט מידע • טקסט טיעון • טקסט מדריך (שימושי) 	הבנת הנקרא
20 נקודות	היקף הכתיבה הנדרש הוא 150-200 מילים. מיזוג זה נועד להכשיר את התלמידים לכתיבה אקדמית של סקירת כמה מקורות לטקסט אחד.	ממדי הערכה: פעולות סיכום <ul style="list-style-type: none"> • השמטה • הכללה • הבניה אזכור מקורות מידע <ul style="list-style-type: none"> • דרכי מסירה • גיוון בפועלי הבעה • רישום ביבליוגרפי (ראו הפירוט בהמשך)	<ul style="list-style-type: none"> • סיכום ממוזג של שני טקסטים בהתאם לדרישות המטלה ומטרותיה 	הבעה בכתב
50 נקודות	התלמיד ייבחן באחת המערכות הלשוניות (צורות או תחביר) בהתאם לאפשרות שנבחרה על-ידי בית הספר. שאלות בתקינות בשם המספר הן שאלות חובה לכל הנבחנים.	<ul style="list-style-type: none"> • זיהוי הבנה המרה פירוק תקינות (בתחביר - סימני פיסוק (ראו מפרט התכנים בהמשך)	<ul style="list-style-type: none"> • מערכת הצורות או תחביר • תקינות בשימוש בשם המספר 	לשון

פירוט ממדי ההבנה

א. איתור מידע מפורש וארגונו מחדש (אחזור)

- איתור פרטים מפורשים (גלויים) בטקסטים
- זיהוי קשרים לוגיים גלויים (כגון זמן, סיבה ותוצאה, הכללה ופירוט, והסתייגות)
- זיהוי של רכיבי המבנה הגלויים בטקסט
- זיהוי רצפים בטקסט
- ארגון אחר של פרטי המידע בטקסט (כגון סידור מידע ברצף או שיבוץ מידע בטבלה)

ב. פרשנות והיסק של מידע שאינו מפורש

- הבנת הנושא העיקרי
- הבנת הרעיון המרכזי בטקסטים
- הבנת רעיונות שונים בטקסטים
- הבנת מטרות הטקסטים
- הבנת עמדתו של כותב הטקסט
- הבנה של עמדות שונות המוצגות בטקסטים
- הבנת משמעות של מילים ושל צירופים מתוך ההקשר
- הבנה של אִזכורים שונים המופיעים בטקסט
- מיון פרטי מידע ויצירת קטגוריות (הכללה)
- השוואה בין רעיונות, בין מאפיינים או בין פרטי מידע אחרים
- מיזוג של פרטי מידע מן הטקסטים
- הסקת מסקנות מן הטקסט כולו ומחלקים ממנו
- הבנת תפקידיהם של אמצעים לשוניים-רטוריים: חזרות, שדה סמנטי, נרדפות, ניגודיות, שאלות, פנייה לנמענים, סיפור, שימוש בציטוטים שימוש במילים ריגושיות (קונוטציות)
- הבנת תפקידיהם של הסימנים הגרפיים הנלווים לטקסט (כגון כוכבית, הדגשות ואיורים)
- תפקידיהם של סימני הפיסוק בטקסט (כגון מירכאות, סוגריים)

ג. הערכה וביקורת

- הערכת עמדות שונות המוצגות בטקסט וביקורת עליהן
- השוואה או קישור בין המידע והרעיונות שבטקסט ובין ידע חיצוני, ניסיון אישי או עמדות של הקורא
- יישום המידע שבטקסט והמסקנות העולות ממנו בהקשרים אחרים

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית

פירוט ממדי הערכת הכתיבה הממזגת

בפרק זה תיחדרש כתיבה הממזגת שני טקסטים בהתאם לדרישות המטלה ולמטרותיה.

מרכיבים מרכזיים להערכתו של מיזוג מידע:

- השמטה, הכללה והבנייה
 - **השמטה** – הפחתת מידע שאינו חיוני למטרת המיזוג
 - **הכללה** – ניסוח מכליל של מידע משותף מהטקסטים השונים והימנעות מחזרה על אותם רעיונות מפי כותבים שונים
 - **הבניה** – בנייה מחודשת של הטקסט על פי מטרות המיזוג
- נאמנות למקורות המידע
- הימנעות מהעתקה גורפת של חלקים גדולים ממקורות המידע השונים
- אזכור מקוצר של מקורות המידע בגוף הטקסט (כגון שם המשפחה של המחבר, שנת פרסום)
- רישום ביבליוגרפי על פי המוסכמות האקדמיות: שם המחבר/ים; שנת הפרסום; שם המאמר/שם הספר; בימת הפרסום
- שימוש בדרכי מסירה שונות, כגון דיבור ישיר, דיבור עקיף, דיבור משולב והסגרים
- שימוש מדויק ומגוון בפועלי הבעה / אמירה¹

¹ נא לקרוא בנושא את המאמר רוזנר, ר' (תש"ס). [השימוש בפועלי הבעה בסיכום לסוגיו](#). איגרת מידע מ"ז. ירושלים: משרד החינוך – האגף לתכניות לימודים, עמודים 42-58.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית

- זיהוי משקלים ומשמעויותיהם ומיונם על פי הרשימה הזאת :

משקלים המציינים **בעלי מקצוע או תכונות** :

- קָטָל (חיט)
- קָטִיל (פקיד)
- קָטָן (רקדן)

משקלים המציינים **מקומות** :

- מְקָטֵל (מגרש)
- מְקָטֵלָה (משטרה)

משקלים המציינים **כלים ומכשירים** :

- מְקָטֵל (מברג)
- מְקָטֵלָה (מזמרה)
- מְקָטֵלֶת (מחברת)
- קָטִיל (חליל, גביע)

משקלים המציינים **מחלות או מומים** :

- קָטֵלֶת (צהבת)
- קָטֵל (אילם)

משקלים המציינים **קבוצות או אוספים** :

- קָטֵלֶת (צנרת)
- תְּקָטֵלָה (תחבורה)

שמות הפעולה / שמות עצם מופשטים הנוטים במשקלי שמות הפעולה :

- קָטֵלָה (שמירה), קָטֵלָה (גניבה)
- בְּנִיין קָל - בניין קל
- הִקָּטֵלָה (הפקדה), הִקָּטֵל (הספק)
- בְּנִיין הַפְעִיל - בניין הפעיל
- קָטֹל (סיפור), קָטֵלָה (חבלה)
- בְּנִיין פִּיעֵל - בניין פיעל
- הִתְקָטֵלוּת (התפקדות, השתמטות)
- בְּנִיין הַתְּפַעֵל - בניין התפעל

משקלי ה**בנינוני** המציינים בעלי מקצוע :

- קוֹטֵל (סופר), קוֹטֵלֶת (מוכרת)
- בְּנִיין קָל - בניין קל
- נְקָטֵל (נספח), נְקָטֵלֶת (נספחת)
- בְּנִיין נִפְעֵל - בניין נפעל
- מְקָטִיל (מזכיר), מְקָטִילָה (מזכירה)
- בְּנִיין הַפְעִיל - בניין הפעיל
- מְקָטֵל (מפקד), מְקָטֵלֶת (מרגלת)
- בְּנִיין פִּיעֵל - בניין פיעל
- מְתָקֵטֵל (מתאגרף), מְתָקֵטֵלֶת (מתלמדת)
- בְּנִיין הַתְּפַעֵל - בניין התפעל

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית

- זיהוי צורנים סופיים ומשמעויותיהם ומיונם על פי הרשימה הזאת:

צורנים סופיים המציינים **בעלי מקצוע או תכונות**:

- סן - מסעדן, מהפכן
- סאי - בנקאי, חקלאי

צורנים סופיים המציינים **מקומות**:

- סון - פעוטון, גנון
- סקה - ספרייה, מעדנייה

צורנים סופיים המציינים **כלים ומכשירים**:

- סון - שעון
- סקה - סבונייה
- סן - פותחן

צורן סופי המציין **קבוצות ואוספים**:

- סון - שאלון, מילון

צורנים סופיים המציינים **הקטנה**:

- סון - ספלון
- סית - כרית
- סקה - עוגייה

צורנים סופיים המציינים **מוצא או שייכת למדינה**:

- סקה - רוסייה, מצרייה
- סי - מצרי, רומני

צורן סופי המציין **שפה**:

- סית - עברית, ספרדית

צורן סופי המציין **סדר**:

- סון - ראשון, אחרון

צורן סופי המציין **פרטי לבוש**:

- סקה - גופייה

צורן סופי המציין **כלי תחבורה**:

- סית - משאית

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית

● **אפשרות ב: תחביר**

- ניתוח משפטים מכל הסוגים: פשוט, איחוי (מאוחה), מורכב (בעל פסוקית אחת), לרבות משפטים בעלי חלקים כוללים.
במשפט איחוי יידרש הנבחן לתיחום האיברים.
במשפט מורכב יידרש הנבחן לתיחום הפסוקית וציון תפקידה התחבירי. על הנבחן להכיר ולזהות את הפסוקיות האלה: מושא, תיאור ולואי.
 - ניתוח המשפט לפרטיו: נושא, נושא: פועלי, שמני, מורחב ודמוי פועל (יש-אין), האוגד לסוגיו, מושא (בלא הבחנה בין סוגי המושאים), תיאור (בלא הבחנה בין סוגי תיאורים), לוואי, תמורה, הסגר.
 - קשרים לוגיים בין חלקים במשפט ובין יחידות שיח: זמן, סיבה, תכלית, תנאי השוואה ועימות, ויתור (כולל ניגוד).
קשרים בין חלקים כוללים במשפט: ריבוי והוספה, ניגוד, צמצום וברירה
 - המרות בין מבנים תחביריים, פירוק משפטים למשפטים עצמאיים והרכבת משפטים ליחידות שיח.
 - דרכי מסירה: דיבור ישיר, דיבור עקיף, הסגר
 - תקינות מבחינת פיסוק: נקודה, סימן שאלה, סימן קריאה, מירכאות, נקודתיים
- לא יידרש ניתוח משפטים מורכבים בעלי פסוקית מאוחה או משפטים מאוחים בעלי איברים מורכבים.**

2. ההערכה הבית-ספרית במסגרת 30% (סמל דיווח 11283)

התלקיט ככלי להוראה ולהערכה חלופית

התלקיט כולל ראיות למהלכי הלמידה ולביצועי ההבנה של הלומדים בחומר הנלמד. בתחום הדעת **עברית** התלקיט הוא ממהות המקצוע: תהליכי קריאה, כתיבה, בקרה ושכתוב. בתלקיט מוצגות עדויות לתהליך שהתלמיד עובר במהלך הלמידה: הטקסטים שהתלמיד קורא והמשמשים לו תשתיות לכתיבה, הטיטוטות שהוא כותב, המשוב שהוא מקבל מעמיתיו וממוריו והשכתוב שנעשה בעקבות המשוב שהתקבל. התלקיט יכול גם לכלול משימות שונות הקשורות למיומנויות אורייניות ולשוניות הכוללות תהליכי בקרה ושכתוב, כגון כרזה, משחק, סקר, עיתון ומצגת בנושא מסוים. מבחן יכול להיחשב כחלופה בהערכה כשהוא מלווה ברפלקציה, בתכנון משותף של המבחן עם התלמידים, בהערכת עמיתים וכיוצא בזה. נוסף על כך, יש לשלב באופן שוטף פעילויות בהבעה בעלפה כמטרה וכאמצעי (ראו עקרונות של שילוב מטלות ההבעה בעלפה במסגרת **יחידות ההוראה** באתר הפיקוח על הוראת העברית). אם כן, התלקיט משקף את מאמציהם, את התקדמותם ואת הישגיהם של הלומדים ומשמש כלי להערכה מעצבת ומתמשכת של תהליך הלמידה.

מאחר שהתלקיט הוא אוסף של משימות ושל עדויות הקשורות לתהליך ההוראה, יחליט המורה אילו מהחומרים הוא עצמו יבדוק ואילו מהחומרים ייבדקו בהערכה עצמית או בהערכת עמיתים. מומלץ כי החומרים שהמורה ייקח לבדיקתו יוערכו במהלך כל השנה ולא יתרכזו בהערכה אחת מסכמת של התלקיט כולו. בדרך זו אפשר להימנע מבדיקת כל תכולת התיקים בסוף השנה. המלצות לארגון תכולת התלקיט ולאופן ההערכה יינתנו במסגרת ההדרכה וההשתלמויות.

בכל הנוגע למבחנים שנתיים ולבחנים – ציוניהם ישוקללו עם רכיבים נוספים של החלופות בהערכה. חשוב לתכנן את ההערכה כך שהתלקיט לא יעמיס עוד על עבודת המורה, אלא ימיר משימות הערכה אחרות. לדוגמה, מומלץ כי כתיבת מאמרי הטיעון והערכת הכתיבה תיעשה במסגרת התלקיט במקום במבחן.

חשוב לשמור את הנתונים של התלמידים לשימוש פנימי בבית הספר ולתעד באופן מפורט את ביצועיהם כדי לבדוק את התקדמותם.

דגשים להוראת הבנת הנקרא

בהוראת הבנת הנקרא חשוב לבחור קטעים מגוונים, עדכניים ורלוונטיים המתאימים לתלמידים בעלי לקות בשמיעה. אין לעסוק בטקסטים שנושאייהם הם שמיעה, שפה, מוזיקה, שירה וכיוצא באלה. יש להקפיד על כך כי רמת הלשון, המורכבות התחבירית ואוצר המילים והצירופים יהיו ברמה שתתאים לתלמידים בעלי לקות בשמיעה.

- התלמידים יקראו ויפיקו טקסטים מסוגים שונים ומסוגות שונות.
- התלמידים יקראו טקסטים רציפים ובלתי רציפים בהיקפים שונים. היקף הטקסטים ינוע בין 350 ל-500 מילים בטקסט.
- ניתוח הטקסט יהיה על פי ממדי ההבנה השונים: איתור מידע, פרשנות והיסק, הערכה וביקורת וכן טיפול באוצר מילים.
- הבעה בכתב: הלמידה תתמקד במהלכי כתיבה קצרי טווח וארוכי טווח. התלמידים יידרשו לכתוב לפחות שני מאמרי טיעון בהיקף של כ-350 מילים המבוססים על שני מקורות מידע (כל מאמר).

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית

• **אפשרות א: מערכת הצורות**

הוראת הצורות במסגרת 30% תתבסס על מפרט התכנים שהוצג לשאלון הבחינה. מורה שיבחר ללמד את מערכת הצורות במסגרת 30% ימיר את הבחינות בנושא באירועי הערכה חלופית.

• **אפשרות ב: תחביר**

הוראת הנושאים הלשוניים תתבסס על מפרט התכנים שהוצג לשאלון הבחינה. ההוראה תהיה בהקשר טקסטואלי במידת האפשר תוך עמידה על היבטים פרגמטיים ופונקציונליים. אף שהנושאים המפורטים להלן מוצגים על פי נושאי לימוד תחביריים, אפשר ללמד על פי יחידות לימוד פרגמטיות, לדוגמה יחידת לימוד העוסקת ב**מונוליות בטקסט** תכלול את הנושאים האלה: משפטים בעלי נושא מודלי, נושא מורחב או פסוקית נושא. יש להדגיש כי תלמידים כבדי שמיעה וחירשים ייחשפו למשפטים מודליים או למשפטים בעלי פסוקית נושא ויעמדו על משמעותם הפרגמטית, אך לא יידרשו לניתוח תחבירי. דוגמה נוספת - יחידת לימוד העוסקת ב**דרכי מסירה** תכלול את הוראת הנושאים האלה: דיבור ישיר, דיבור עקיף, הסגר, פסוקית נושא, פסוקית מושא.

מורה שיבחר ללמד את מערכת הצורות במסגרת 30% ימיר את הבחינות בנושא באירועי הערכה חלופית.